

היום נלמד בעזרת ה':

בבא מציעא דף לד

(בעמ' הקודם)

למדנו שבמקרים מסויימים בעל הבהמה מקנה לשומר את הכפל, הגמ' מבינה שהוא מקנה לו זאת בשעה שהוא מוסר לו את הבהמה לשמור, דהיינו שהוא מושך אותה על מנת כן.

קושיא: **מתקיף לה רמי בר חמא:** איך יתכן שהבעלים מקנים לשומר את הכפל כבר בשעה שמסרו לו את הפקדון, והרי אדם לא יכול להקנות דבר שלא בא לעולם, ובשעת מסירת הפיקדון הכפל עדיין לא בא לעולם שהרי הבהמה עדיין לא נגנבה.

ואפילו לרבי מאיר הסוכר שאדם כן יכול להקנות דבר שלא בא לעולם, זה רק בדבר שכבר ישנו בעולם, כגון המוכר פירות זקל העתידים לצמוח (= שהעץ קיים והפירות בוודאי יבואו), אבל בדבר שאינו בעולם כגון כאן שיתכן שהבהמה בכלל לא תיגנב, וגם אם היא תיגנב יתכן שלא ימצאו את הגנב, וגם אם ימצאו את הגנב יתכן שהוא לא ישלם אלא הוא יודה ויפטר (= מודה בקנס פטור).

תירוץ: **אמר רבא:** בשעה שהבעלים מוסר לשומר את הפרה הרי זה כאילו שהוא אומר לו שמוסרה לו על מנת שאם היא תיגנב והוא יעדיף לשלם לו במקום להישבע שתהיה הפרה קנויה לו כבר מעכשיו, נמצא שבשעה שהפרה נגנבה התברר למפרע שהיא היתה של השומר, ואין זה דבר שלא בא לעולם שהרי הפרה כבר היתה בעולם.

ר' זירא מקשה: א"כ שיזכה השומר גם בגיזותיה וולדותיה של הפרה, שהרי התברר שכבר משעת המסירה היא היתה שלו, ומדוע למדנו בכרייתא שלמרות שהשומר זוכה בכפל אבל גיזותיה וולדותיה אינם שלו.

אלא אמר ר' זירא נעשה כאומר לשומר בשעה שמסרה לו, שיזכה בכפל אבל לא בגיזותיה וולדותיה.

שאלה: **ומאי פסקא?** מדוע פסקנו שדעתו להקנות לשומר את הכפל אבל לא את גיזותיה וולדותיה, כלומר מה ההבדל ביניהם?

תשובה: **סתמא דמלתא וכו'**: שבח שמגיע מבחוץ כגון כפל אדם עשוי להקנות, אבל שבח שבא מגוף הפרה כגון גיזותיה וולדותיה אדם לא עשוי להקנות.

איכא דאמרי: יש שהביאו את דברי רבא באופן אחר: בשעה שהבעלים מוסר לשומר את הפרה הרי זה כאילו שהוא אומר לו שמוסרה לו על מנת שאם היא תיגנב והוא יעדיף לשלם לו במקום להישבע שתהיה הפרה קנויה לו שעה אחת לפני גניבתה, נמצא שבשעה שהפרה נגנבה התברר למפרע שהיא היתה של השומר, ואין זה דבר שלא בא לעולם שהרי הפרה כבר היתה בעולם.

מאי בינייהו וכו': ההבדל בין שתי הגירסאות בדברי רבא - 1. שלדעת ה'איכא דאמרי' אי אפשר להקשות על רבא את קושית ר' זירא, שהרי רק סמוך לגניבתה היא קנויה לו ולכן אינו קונה את גיזותיה וולדותיה (= שהם היו כבר קודם).

אי נמי: 2. שהיא היתה באגם כשנגנבה, שלדעת ה'איכא דאמרי' הוא לא קונה את הכפל, כיון שסמוך לגניבתה היא לא היתה בחצירו, ונמצא שחצירו לא קנתה עבורו את הפרה והיא נשארה ברשות הבעלים לפני גניבתה.

*

למדנו במשנתנו - שילם (= השומר לבעלים) **ולא רצה להישבע** (= ולהיפטר), **אם נמצא הגנב משלם תשלומי כפל וכו'**, **למי משלם? למי שהפקדון אצלו** (= לשומר):

לא שילם שילם ממש וכו': אין כוונת המשנה שהשומר שילם ממש לבעלים, אלא אפילו אם רק אמרו לו 'הריני משלם' קנה את הכפל אפילו אם עדיין לא שילם.

קושיא: **תנן וכו'**: והרי משנתנו אמרה '**שילם** ולא רצה להישבע', משמע שרק אם שילם ממש קונה את הכפל.

דחיית הקושיא: **אימא סיפא**: בסיפא של משנתנו נאמר 'נשבע **ולא רצה** לשלם... למי משלם לבעל הפקדון', ומשמע (הפוך מהרישא) שאם רצה אפילו אם לא שילם קנה את הכפל. אלא ממשנתנו לא ניתן להוכיח לכאן או לכאן.

תניא כוותיה דר' יוחנן: ראה לדברי ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן.

השוכר פרה מחבירו ונגנבה, ואמר השוכר אמנם אני יכול להישבע ולהיפטר מלשלם אבל אני מעדיף לשלם ולא להישבע, ולאחר מכן נמצא הגנב, על הגנב לשלם את הכפל לשוכר ולא לבעל הפרה, שכיון שהשוכר יכל לשקר ולהישבע שהיא נאנסה ובכך לפטור את עצמו, לכן כשהוא אמר שהיא נגנבה שבכך הוא מחייב את עצמו לשלם הרי שהכפל נקנה לו. וזה כדברי רבי יוחנן הנ"ל שכיון שאמר 'הריני משלם' קנה את הכפל למרות שעדיין לא שילם.

*

אמר רב פפא שומר חנם: 'שומר חנים' פטור בגניבה ואבידה אבל חייב בפשיעה.
'שומר שכר' חייב בגניבה ואבידה אבל פטור באונס. ו'שואל' חייב אפילו באונס
ופטור רק במתה מחמת מלאכה.

'שומר חנים' שנגנבה לו הבהמה והוא אמר 'פשעתי בשמירה' ואז הוא חייב לשלם, הוא קונה את הכפל ואת הד' וה' (כלומר מתכרר שהוא כבר קנה אותם למפרע משעת קבלתו את הבהמה לשמירה). והטעם, בגלל שהוא היה יכול לפטור את עצמו בטענה שהבהמה נגנבה לו ואז הוא היה נפטר מלשלם. ולכן הבעלים רוצה שהשומר יודה על האמת ולא ישקר, ובתמורה הוא מסכים לתת לו את הכפל והד' וה' כשימצא הגנב.

וכן 'שומר שכר' שהודה שהבהמה נגנבה לו, קונה את הכפל ואת הד' וה'. בגלל שהוא היה יכל לפטור את עצמו בטענה שהבהמה נשברה או מתה באונס והיה נפטר מלשלם.

אבל 'שואל' שנגנבה לו הבהמה ואמר 'הריני משלם', הוא לא קונה את הכפל והד' וה'. כי הטענה היחידה שהוא היה יכול לומר כדי לפטור את עצמו היא 'הבהמה מתה מחמת מלאכה' אך מכיון שזהו דבר שאינו מצוי הוא לא מעיז לשקר ולומר אותו. ממילא אין לבעלים שום סיבה להעניק לו את הכפל וד' וה'.

איכא דאמרי אמר רב פפא: גם שואל שאמר 'הריני משלם' קונה את הכפל, כי הוא יכול לפטור את עצמו בטענת 'מתה מחמת מלאכה'.

אמר ליה רב זביד (לרב פפא) וכו': השואל קונה את הכפל רק כשהוא שילם בפועל את הכסף, ולא כשהוא רק אמר שהוא ישלם. משום ששואל לא משלם כלום על ההשאלה והוא רק נהנה, ולכן הבעלים לא מעניק לו בדיבור בלבד את הכפל.

תניא כוותיה דרב זביד: יש ברייתא כמותו. 'השואל פרה מחבירו ונגנבה וקידם השואל ושילם וכו'. משמע שדוקא אם שילם הוא מקבל את הכפל אבל אם רק אמר לא.

הגמרא מבארת: לישנא קמא דרב פפא: לפי לישנא קמא דרב פפא ששואל שאמר שהוא משלם לא קונה את הכפל - אין קושיא. כי רב פפא סובר שדוקא אם השואל רק אמר שישלם הוא לא קונה את הכפל, אבל לאחר שהוא שילם בפועל את הכסף הוא כן קונה אותו (והטעם בגלל שהבעלים נהנה מכך שהשואל לא הטריח אותו לבוא לבית דין כדי לגבות את הבהמה והוא שילם אותה מעצמו, נתיבות המשפט). אבל על לישנא בתרא דרב פפא שאפילו בדיבור קונה השואל את הכפל - לכאורה קשה מהברייתא האומרת שדוקא אם קידם ושילם הוא קונה ולא באמירה בלבד!

תירוץ: אמר לך רב פפא: וכי הברייתא חזקה יותר מהמשנה? כמו שבמשנה כתוב 'שילם ולא רצה להישבע' והעמדנו שמדובר באומר שרוצה לשלם (כפי שאמר רבי חייא בר אבא בשם רבי יוחנן), כך גם כאן כוונת הברייתא שהוא רק רוצה לשלם ולא שילם בפועל.

קושיא: מי דמי?: הרי במשנה לא כתוב 'קידם ושילם', ואילו בברייתא כתוב 'קידם ושילם' משמע שהוא שילם לפני שבא הגנב. **תירוץ: מאי קידם:** 'קידם ושילם' הכוונה 'קידם ואמר'.

קושיא: הא מדקתני גבי שוכר ואמר: הרי מכך שהברייתא מחלקת בין שוכר לשואל, שבשואל כתוב שהוא שילם ('קידם ושילם'), ובשוכר כתוב שהוא רק אמר ('ואמר הלה הריני משלם'). [דברי הברייתא בשוכר הובאו למעלה 'תניא כותיה דרבי יוחנן']], מוכח שבשואל הכוונה דקא לשילם ממש ולא לאומר שישלם!

תירוץ: מידי גבי הדדי תניא?: וכי האם שתי הברייתות הללו נאמרו על ידי אותו תנא? יתכן ואלו הם שתי ברייתות שונות ואם כן אין ראייה מזו לזו. **שיילינה לתנאי:** הלכו ושאלו את החכמים שהיו שונים את הברייתות של רבי חייא ורבי אושעיא (כי רק הברייתות שלהם הם מוסמכות), והם אמרו שאכן שתי הברייתות הללו נאמרו על ידי תנא אחד. ואם כן קשה על לישנא בתרא דרב פפא מהברייתא הזו.

*

הגמרא מביאה מספר ספיקות בנושא של שומר שקונה את הכפל:

פשיטא: אם השומר אמר בתחילה 'איני משלם' ולאחר מכן וחזר ואמר 'הריני משלם', ואז נמצא הגנב. פשוט שהוא מקבל את הכפל, כי בסופו של דבר הוא חזר בו ואמר שהוא מסכים לשלם ולכן הוא קנה את הכפל.

אלא אמר 'הריני משלם' וחזר ואמר 'איני משלם', מאי: האם גם כאן הוא חזר בו מדבריו הראשונים ואם כן הוא לא מקבל את הכפל. או שמה שהוא אמר לאחר מכן 'אינו משלם' היה זה רק בשביל לדחות את הבעלים עד שהוא ישיג את הכסף, אבל הוא לא התכין באמת לחזור בו, ואם כן הוא מקבל את הכפל.

אמר 'הריני משלם' ומת ואמרו בניו 'אין אנו משלמין', מאי: האם הבנים חוזרים בהם ממה שהסכים האב ואם כן הם לא מקבלים את הכפל, או שהם רק דוחים את הבעלים עד שישוגו את הכסף וכנ"ל.

שלמו בנים מאי: האב לא הספיק לומר 'הריני משלם' עד שמת, והבנים אמרו 'הרינו משלמים' או אפילו שילמו בפועל (ריטב"א). האם הבעלים יכול לומר להם אני הקניתי את הכפל דוקא לאבא שלכם בגלל שהוא עשה לי הרבה פעמים קורת רוח, אבל לכם אין אני מסכים להקנות. או שאין הבדל בינם לאבא.

שילם לבנים מאי: מקרה הפוך. הבעלים מתו ולאחר מכן נגנבה הבהמה, ובא השומר ואמר לבנים 'הריני משלם' או אפילו אם שילם להם בפועל. האם הבנים יכולים לומר לו אבא שלנו הסכים להקנות לך את הכפל כי עשית לו קורת רוח, אבל אנחנו לו מסכימים. או שאין הבדל בינם לאביהם.

שלמו בנים לבנים מאי: מתו שני האבות משני הצדדים, והבנים של השומר שילמו לבנים של הבעלים. כאן אין שום צד של קורת רוח לבנים של הבעלים לא מהשומר ולא מכניו, וכן לבעלים עצמו לא היתה קורת רוח מהבנים של השומר, ולכן הבנים לא יזכו בכפל. או שמכיון שהיתה קורת רוח בין האבות (מהשומר לבעלים) גם הבנים של השומר קונים את הכפל.

שילם מחצה מאי: אמר השומר 'אני משלם חצי בהמה' האם הוא זוכה בחצי מהכפל או לא?

שאל שתי פרות ושילם אחת מהן מאי: אם נפשוט את הספק הקודם שאם שילם חצי הוא לא מקבל חצי מהכפל. מה הדין אם הוא שאל שתי פרות ושתייהן נגנבו והוא שילם רק על אחת מהן, האם כאן הוא כן יזכה בכפל של הפרה ששילם עליה, בגלל שהוא שילם על פרה אחת את כולה. או שמכיון שהוא קיבל פיקדון של שתי בהמות ולא שילם את כולו הבעלים לא מקנה לו את הכפל?

שאל מן השותפין ושילם לאחד מהן מאי: שאל פרה אחת משני שותפים ושילם את חציה לאחד מהם. האם מכיון שהוא שילם לשותף האחד את כל החלק שלו, ממילא הוא גם יזכה בחלקו בכפל, או לא משום שהוא לא שילם את כל הבהמה.

שותפין ששאלו ושילם אחד מהן מאי: מקרה הפוך. שותפין ששאלו בהמה מאדם אחד, ואחד מהשותפים שילם לבעלים את החצי שהוא חייב. האם הוא זוכה בכפל כי הוא שילם את כל החלק שהוא חייב לשלם, או שבסופו של דבר הבעלים לא קיבל את כל תשלום הבהמה ולכן הוא לא מסכים לתת את הכפל.

שאל מן האשה ושילם לבעלה מאי: שאל מהאשה בהמה של 'נכסי מלוג' שלה, דהיינו נכסים שהאשה מביאה איתה לנשואין (אך לא כ'נדוניה' שאז הם נכסי צאן ברזל שהבעל כותב אותם בכתובה), אלא הקרן שייכת לה והבעלים מקבל את הפירות. הספק הוא האם מכיון שהקרן לא שייכת לבעל ממילא השומר לא שילם 'תשלום גמור' והוא לא קונה את הכפל, או מכיון שהבעל אוכל את פירות הוא נחשב אפוטרופוס עליהם וזהו תשלום גמור המקנה לו את הכפל.

אשה ששאלה ושילם בעלה מאי: אשה ששאלה בהמה לצורך עבודה בקרקע 'נכסי מלוג' שלה, והפרה נגנבה ובעלה שילם על הפרה. האם הבעל נחשב לאדם זר ששילם את הפרה וממילא הבעלים לא מתכוין להקנות לו את הכפל, או שהבעל נחשב לאפוטרופוס על נכסי המלוג של אשתו ונחשב הדבר כאילו האשה שילמה את הכסף.

על כל הספיקות הללו נשארת הגמרא ב'תיקו'.

*

אמר רב הונא משביעין אותו שבועה שאינה ברשותו: שומר שאמר הריני משלם ולא נשבע (כגון שומר חנים שנגנבה לו הבהמה והוא רוצה לשלם ולא

להישבע שהיא נגנבה לו ולהיפטר), בכל אופן משביעים אותו שבועה שהבהמה אינה ברשותו. כי אנו חוששים שמא 'עיניו נתן בה' והוא לקח אותה לעצמו.

מיתבי המלוה את חבירו: הגמרא מביאה ברייתא ארוכה, מבארת אותה, ולאחר מכן מקשה ממנה על רב הונא.

המלוה את חבירו ומקבל ממנו משכון, ולאחר מכן נאבד המשכון. והמלווה והלווה מתווכחים ביניהם כמה המשכון היה שווה. יש בזה מספר מקרים -

< אם **המלוה** אומר 'סלע הלוייתך על המשכון אבל המשכון היה שוה רק 'שקל' כלומר חצי סלע (סלע = 2 שקל), ואם כן אתה חייב לי שקל. ואילו הלווה אומר 'לא כי, אלא אמנם סלע הלוייתי על המשכון, אבל המשכון היה שוה סלע ואני לא חייב לך כלום' - הלווה פטור מלהישבע, בגלל שהוא לא מודה בכלום (והדין הוא שרק מודה במקצת חייב שבועה).

< אבל אם **המלוה** אומר כנ"ל 'סלע הלוייתך עליו ושקל הוא היה שוה' (שקל = 2 דינרים). והלווה אומר 'לא כי אלא סלע הלוייתי עליו, אבל המשכון היה שוה שלשה דינרים ואני חייב לך רק דינר אחד' (סלע = 4 דינרים) - הלווה חייב להישבע כי הוא מודה במקצת. משום שהמלווה תובע ממנו שני דינרים, ואילו הוא הודה שהוא חייב רק דינר אחד. ולכן הוא נשבע כמה המשכון היה שווה, ומשלם למלוה רק את הדינר שעליו הוא מודה.

< אם **הלווה** אומר 'סלע הלויית לי על המשכון אבל המשכון שני סלעים היה שוה' ואם כן אתה חייב להחזיר לי סלע, והמלווה אומר 'לא כי אלא סלע הלוייתך עליו וסלע הוא היה שוה' ואני פטור - המלווה פטור כי הוא לא מודה בכלום.

[הסיבה שהלווה יכול לתבוע את המלווה על המשכון שנגנב לו, בגלל שהברייתא סוברת שמלווה שמקבל משכון נחשב ל'שומר שכר' שחייב בגניבה ואבידה, רש"י].

< אבל אם **הלווה** אומר כנ"ל 'סלע הלוייתי עליו ושניים היה שוה', והמלווה אומר 'לא כי אלא סלע הלוייתך עליו, והמשכון 5 דינרים היה שוה' - המלווה חייב להישבע כי הוא מודה שהוא חייב שלושה דינרים (2 סלעים = 8 דינרים).

מי נשבע? מי נשבע שדבריו אמת? מי שהפקדון אצלו דהיינו המלוה, כי אם הלווה ישב שבע יש לחשוש שאחר כך יוציא המלוה את הפקדון ויתברר שהמלוה צודק, ונמצא שהלווה נשבע לשקר והוא יפסל לעדות. עד כאן הברייתא.

מבארת הגמרא: אהייא? על איזה מקרה אומרת המשנה 'מי נשבע וכו'?' אם נאמר על הסיפא והיינו על 'הסיפא של הסיפא' כלומר על המקרה הרביעי שהמלוה חייב שבועה (כי במקרה השלישי המלווה פטור משבועה). לא יתכן. כי הרי בכל מקרה המלווה הוא זה שחייב שבועה כי הוא זה שהודה במקצת, ולא צריך להעביר את השבועה אליו!

אלא אמר שמואל ארישא: ומבארת הגמרא 'מאי ארישא? אסיפא דרישא' כלומר על המקרה השני שבו הלווה חייב שבועה (כי במקרה הראשון הוא פטור). וזהו המקרה של 'סלע הלוייתך עליו וכו'. ועל כך אמרה הברייתא שלמרות שהלווה הוא זה שהיה אמור להישבע כי הוא הודה במקצת, בכל אופן ישבע המלווה מהחשש הנ"ל 'שמא ישבע זה וכו'.

סיכום הקושיא: ואם איתא לדרב הונא: אם נכונים דברי רב הונא שמלווה שטוען שהמשכון נגנב צריך להישבע שהוא אינו ברשותו, אם כן לאחר שהוא נשבע מדוע יש לנו חשש שהוא יוציא אותו פתאום?

תירוץ: אמר רבא שיש עדים שנשרפה: המלווה לא היה צריך להישבע בגלל שהוא הביא עדים שהמשכון נשרף. **קושיא: אי הכי מהיכא מייתי לה:** אם כן מהיכן הוא יוכל פתאום להוציא את המשכון?

אלא אמר רב יוסף שיש עדים שנגנבה: המלווה הביא עדים שהמשכון נגנב. ואם כן קשה שוב סוף סוף מהיכן הוא יביא את המשכון? והתשובה: הוא יטרח ויחפש אחר הגנב ויביא את המשכון ואז יתברר שהלווה נשבע לשקר.

קושיא: אי הכי כי משתבע מלוה: אם כן גם אם נעביר את השבועה למלווה יש את החשש הזה לכיוון ההפוך, דהיינו שהלווה יחפש וימצא את הגנב ויביא את המשכון ויתברר שהמלווה נשבע לשקר! **תירוץ: בשלמא מלוה:** המלווה יכול לחפש אחר הגנב כי הוא יודע מי נכנס ויצא בבית שלו וילך לחפש אותו, אבל ללווה אין שום מושג את מי לחפש ולכן אין לחשוש שהוא ימצא את המשכון.